

СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.965 (477)

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.1-2.27>

Ю. О. Ремєскова

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

С. О. Пономаренко

студентка III курсу факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

У статті досліджуються теоретико-правові засади безоплатної правової допомоги та проблеми її реалізації в Україні. Автори, виходячи з аналізу проблем, які наведені в даній статті, пропонують заходи, які допоможуть усунути наявні недоліки. Ідеться про внесення змін до законодавства, що регулює питання надання безоплатної правової допомоги. Рекомендовано встановити відповідальність за подання недостовірної інформації про доходи, а також механізм, який буде відстежувати зміни в майновому стані особи за період надання їй безоплатної правової допомоги. Також доцільним є закріплення принципу вільного вибору особою захисника та надання можливості заміни адвоката безоплатної правової допомоги в деяких випадках. Такою, що потребує змін, однозначно, є й норма щодо надання адвокатами як докази документів, необхідних для отримання винагороди за надання безоплатної правової допомоги, які можуть містити адвокатську таємницю. Необхідне також скасування проходження іспиту адвокатами, які мають намір надавати безоплатну правову допомогу. Така вимога є недоцільною, адже всі адвокати і так уже пройшли підготовку та показали свою кваліфікацію під час складання кваліфікаційного іспиту. Тому внесенням відповідних змін у законодавство можна виправити наявні проблеми, які існують у процесі надання безоплатної правової допомоги, отже, покращити функціонування цього інституту. Українцям важливі вивчення й аналіз проблем, які нині є в системі надання безоплатної правової допомоги, для подальшого їх усунення та вдосконалення інституту безоплатної правової допомоги. Окремо було проаналізовано загальноєвропейські світові правові акти, адже забезпечення реалізації права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а і свідченням дотримання взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань. Також у статті досліджено деякі міжнародні моделі інституту безоплатної правової допомоги. Варто зазначити, що аналіз та вивчення іноземного досвіду вкрай важливі для втілення в нашій країні найкращих традицій та практики закордонних країн із багаторічним досвідом.

Ключові слова: безоплатна правова допомога, удосконалення інституту БПД, стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги, право на правову допомогу, міжнародні моделі БПД, рівний доступ до правосуддя.

Постановка проблеми. Ухвалення у 2011 р. Закону України «Про безоплатну правову допомогу» є вагомим кроком до виконання Україною її міжнародних зобов'язань щодо запровадження європейських стандартів у сфері

надання правової допомоги широкому колу осіб та забезпечення доступу до правосуддя. Виникнення інституту безоплатної правової допомоги та початок його функціонування створили чимало правових проблем, вирішення яких

спричиняє суперечки серед правників, науковців і самих адвокатів. Дослідження й аналіз цих проблем, пошук шляхів їх вирішення дуже важливі для належного й ефективного функціонування інституту безоплатної правової допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми щодо розвитку інституту надання безоплатної правової допомоги в Україні досліджували О. Говоруха, І. Козьяков, М. Рішко, С. Гончаренко, А. Іванцова, А. Вишневський, О. Яновська, С. Шаталюк, Є. Бова, О. Хорошенко та інші науковці.

Мета статті – зробити всебічний аналіз інституту надання безоплатної правової допомоги (далі – БПД), виявити недоліки в сучасному функціонуванні цього інституту, вивчити міжнародні моделі БПД для впровадження найкращого досвіду прогресивних країн в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [1]. У ст. 59 Основного закону держави проголошено, що кожний має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Нині в Україні провадиться судова реформа, яка почалася ще із 2014 р. Її метою є узгодження судочинства України з європейськими стандартами та забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян шляхом своєчасного, ефективного і справедливого вирішення правових спорів на засадах верховенства права. У ст. 131–2 Конституції України встановлено, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура [1].

Варто зазначити, що право на отримання правової допомоги також встановлено в Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – ЄКПЛ). У ст. 6 § 3 (с) визначено, що кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права: захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, якщо це необхідно в інтересах правосуддя [4].

У ст. 14, ч. 3, п. d Міжнародного пакту про громадянські і політичні права зазначено, що кожний має право під час розгляду будь-якого

висунутого йому кримінального обвинувачення щонайменше на такі гарантії: на основі цілковитої рівності бути присутнім під час слухань і захищати себе особисто або за допомогою обраного ним захисника, а якщо він не має захисника, бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому разі, коли інтереси правосуддя того вимагають, безплатно для нього в будь-якому випадку, коли в нього немає достатньо коштів для оплати цього захисника [5].

Кримінальний процесуальний кодекс України у п. 3 ч. 3 ст. 42 вказує, що підозрюваний, обвинувачений має право на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їхньої кількості та тривалості; на участь захисника у проведенні допиту й інших процесуальних дій; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника коштом держави у визначених випадках [6].

Механізм реалізації права на безоплатну правову допомогу в нашій державі закріплений у Законі України «Про безоплатну правову допомогу» (далі – Закон). Безоплатна правова допомога залежно від видів правових послуг, що надаються, поділяється на первинну та вторинну. Закон визначає суб'єктів надання безоплатної первинної правової допомоги, суб'єктів права на безоплатну первинну правову допомогу, суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу й інш. [7].

Виходячи зі змісту ст. 6 § 3 (с) Конвенції та рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), виокремлюються дві умови забезпечення права людини на безоплатну правову допомогу: (а) «умова стану», відома також як «тест на бідність, нужденність», в основі якого лежить фінансовий критерій, що дозволяє визначити брак в особи достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника; (б) «умова суті» («тест на наявність інтересів правосуддя»), яка пов'язує надання безоплатної юридичної допомоги з вимогами інтересів правосуддя [8, с. 20].

Спосіб надання безоплатної юридичної допомоги та фінансовий критерій для її отримання визначаються власним розсудом законодавця окремої держави, проте державна система повинна забезпечувати «практичний і ефективний» характер права на таку допомогу.

В Україні більшість суб'єктів, які мали б перевіряти фінансовий стан особи, яка звернулася по юридичну допомогу, фактично самоусунулися від перевірки. У зв'язку із цим і встановилася «презумпція бідності». Відсутність механізму перевірки фінансового стану особи призвела до того, що адвокати системи БПД надають юридичні послуги, особливо у кримінальному провадженні, широкому колу осіб, що веде до значних витрат бюджетних коштів. До того ж в Україні не встановлена відповідальність за подання недостовірної інформації про доходи. Українське законодавство також не враховує зміни в майновому стані особи за період надання їй безоплатної правової допомоги. Це є суттєвою прогалиною, адже провадження іноді можуть тривати роками [8, с. 22].

Безоплатна правова допомога в інтересах правосуддя дає можливість диференціювати підхід у наданні особі допомоги адвокатами з урахуванням забезпечення належного здійснення правосуддя відповідно до ст. 6 Конвенції. Страсбурзький суд виділив три релевантних чинники (параметри), які необхідно враховувати: (а) тяжкість злочину і суворість потенційного покарання; (б) юридична або фактична складність справи; (в) соціальний стан і особисті обставини обвинуваченого.

Усі ці чинники аналізуються в сукупності, але кожний із них може бути підставою для надання безоплатної правової допомоги. В Україні надання БПД актуалізується в закритих державних системах із «власними» правилами, таких, зокрема, як військова чи пенітенціарна. Європейський суд, звернувши увагу на цю проблему у своїх рішеннях, наголосив, що інтереси правосуддя цілком сумісні з тим, що обвинувачений у рамках військової або тюремної дисциплінарної процедури, що передбачає розбір дуже простих фактів, захищається самостійно й отримує безкоштовну правову допомогу в обмеженому розмірі для виконання юридичних формальностей у разі оскарження («Енгель проти Нідерландів», 8 червня 1976 р., пп. 89–91) [9, с. 164].

В Україні надання безоплатної правової допомоги «за умовою суті» передбачено в Законі України «Про безоплатну правову допомогу» та у процесуальних кодексах. На окрему увагу заслуговує п. 3 ч. 1 ст. 49 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, згідно з яким слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд зобов'язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні у випадках, якщо вони вирішать, що обставини кримінального

провадження потребують участі захисника, а підозрюваний, обвинувачений не залучив його. Однак критерій «обставини кримінального провадження» має абстрактний характер і довільне тлумачення, що, у свою чергу, створює неоднозначність застосування [8, с. 26, 35].

Дуже різноманітним є досвід іноземних країн щодо забезпечення механізму надання безоплатної правової допомоги. Питання про необхідність призначення безоплатної правової допомоги в різних країнах вирішується по-різному. Наприклад, у Великобританії це вирішують суди. У Південній Африці та Нідерландах рішення ухвалюється спеціальним урядовим органом, заснованим для управління процесом надання правової допомоги. У Сполучених Штатах Америки існують дві системи: суди ухвалюють рішення у кримінальних справах, а некомерційні юридичні організації ухвалюють рішення в цивільних справах. Різні країни мають певні відмінності в регулюванні інституту безоплатної правової допомоги. У деяких країнах безоплатна правова допомога надається не в усіх категоріях справ, а лише у кримінальних (Азербайджан, Вірменія, Узбекистан, Киргизія, Туркменістан). Серед країн, у яких правова допомога надається не лише у кримінальних, але й у цивільних і адміністративних справах, Казахстан, Росія, Білорусь, Молдова, Естонія, Таджикистан, Литва, Латвія, Грузія. Найявні також значні відмінності в суб'єктах надання безоплатної правової допомоги. Лише адвокати надають безоплатну правову допомогу в Казахстані, Білорусі, Естонії, Азербайджані, Вірменії й Узбекистані. В інших країнах до надання безоплатної правової допомоги допускаються інші суб'єкти. У Молдові ж, окрім юристів і громадських об'єднань, надання первинної правової допомоги здійснюють і параюристи – особи, які мають неповну юридичну освіту [10, с. 223–224]. Аналіз і вивчення іноземного досвіду дуже важливі для обрання правильної моделі щодо надання безоплатної правової допомоги в Україні. Проте Україна має свої характерні історичні й економічні особливості й обставини, тому копіювати якусь іноземну практику недоцільно. Отже, необхідно дотримуватися такої моделі, яка відповідатиме інтересам і спроможності українського суспільства.

Натепер в Україні діють 25 регіональних центрів із надання безоплатної вторинної правової допомоги та 84 місцевих центри. За даними координаційного центру з надання правової допомоги, із січня 2013 р. по грудень 2019 р. до сис-

теми БПД надійшло понад 2,7 млн (2 700 484) звернень. Це, зокрема, захист у кримінальних провадженнях, правова допомоги затриманим, заарештованим і засудженим, складання процесуальних документів – понад 565 тис. (568 977) випадків. До місцевих центрів із надання безоплатної вторинної правової допомоги, що розпочали роботу з липня 2015 р., надійшло понад 2,1 млн (2 131 507) звернень. Із них понад 1,8 млн (1 880 855) щодо юридичних консультацій, складання заяв і скарг, інших видів первинної правової допомоги. А також понад 250 тис. (251 111) щодо надання вторинної правової допомоги в цивільних і адміністративних справах. Відділи контакт-центру працюють із 2015 р. у Чернівцях, а із 2017 р. – у Сумах. Загалом із 3 жовтня 2015 р. по 31 грудня 2019 р. надійшло понад 1 млн 30 тис. дзвінків. Щомісяця до контакт-центру телефонують 20–30 тисяч разів. Кожен третій українець запитує інформацію про контакти, адреси та графіки роботи бюро, місцевих і регіональних центрів із надання безоплатної вторинної правової допомоги. На другому місці серед запитів – юридичні консультації. Найчастіше фахівці надають роз'яснення щодо сімейного, спадкового, земельного, житлового, трудового й іншого законодавства. Замикають трійку актуальних питань повідомлення про затримання осіб для призначення захисника коштом держави [11].

Варто зазначити, що Національна асоціація адвокатів України підготувала звіт про поточні проблеми в системі безоплатної правової допомоги в Україні та рекомендації щодо її реформування, який затверджений рішенням Ради адвокатів України. Метою цього звіту, як було зазначено, є негайне привернення уваги уряду України, громадянського суспільства та міжнародної спільноти до критичної ситуації, яка склалася в Україні в існуючій системі надання безоплатної правової допомоги, та необхідності її реформування [12].

Одним із головних недоліків функціонування інституту безоплатної правової допомоги натеper, як зазначено у звіті, є відсутність закріплення принципу вільного вибору особою захисника, що не відповідає ст. 59 Конституції України, а також п. «с» ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ. Так, відповідно до ст. 19 Закону, саме центр БПД ухвалює рішення про надання такої допомоги та призначає особі захисника. Отже, особу, щодо якої пред'явлене кримінальне обвинувачення і якій надається БПД, фактично позбавлено права на вільний вибір захисника, що не

узгоджується з Конституцією України та ЄКПЛ. За інформацією Координаційного центру з надання правової допомоги, на практиці процедура призначення адвоката виглядає так: якщо особа має право на отримання безоплатної правової допомоги, то регіональний центр із надання безоплатної вторинної допомоги ухвалює рішення про призначення адвоката, у якому не міститься самого імені адвоката. Далі регіональний центр призначає адвоката, який надає безоплатну вторинну правову допомогу за контрактом на постійній основі, а в разі неможливості, зв'язується з адвокатом з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, і після того, як адвокат підтверджує можливість надати правову допомогу, регіональний центр видає доручення [13, с. 34].

Неможливість вибору адвоката особою також сприяє дискримінації за матеріальною та майновою ознакою, що є порушенням ст. 14 ЄКПЛ (заборона дискримінації), взятої в поєднанні зі ст. 6 § 3 (с). Особи, які мають фінансові ресурси, мають можливість вільно обрати собі адвоката за своїм вибором (тобто укласти з ним угоду про надання правової допомоги), тоді як ті, хто таких ресурсів не має, не мають вибору та змушені погодитись на адвоката, який їм на свій вибір надає (призначить) центр БПД [12, с. 8].

Іншою проблемою у функціонуванні інституту надання безоплатної правової допомоги є неможливість заміни адвоката БПД у певних випадках і, як наслідок, подальше затягування кримінального провадження. Так, якщо адвокат БПД не може з'явитися до суду (наприклад, перебуває у відпустці або в іншому населеному пункті), центр БПД не може замінити його іншим адвокатом, як це зазвичай відбувається в адвокатів, які діють за угодою із клієнтом. Відповідно до ст. 24 Закону, визначено підстави та порядок заміни адвокатів або працівників центрів із надання безоплатної вторинної правової допомоги, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Водночас на практиці часто трапляються випадки, коли особа фактично залишається без захисника та чекає, доки призначений їй адвокат не зможе повернутися до виконання своїх обов'язків, що, у свою чергу, призводить до невинуватого затягування кримінального провадження. Така затримка фактично може призвести до порушення права обвинуваченого на розумні строки провадження, передбаченого ст. 6 ЄКПЛ.

Також натепер наявні численні повідомлення про осіб, які постраждали від корупційних практик нинішньої системи БПД. Приклади такої корупції включають вимоги від адвокатів БПД укладати приватні додаткові угоди для більш ефективного представлення інтересів клієнта (оскільки винагорода держави за надавану БПД не є достатньою), вибіркоче призначення адвокатів у більш вигідні або прибуткові справи, призначення судами адвокатів БПД без потреби і без згоди, затримки у прибутті адвокатів БПД тощо [12, с. 9].

Законодавство України неодноразово підкреслює, що адвокатська діяльність є незалежною професійною діяльністю, зокрема незалежною від держави. Однак така незалежність порушується, оскільки адвокати БПД вимушені розголошувати адвокатську таємницю щодо клієнтів чи справ, коли вони надають певні документи посадовим особам системи БПД. Наприклад, центри БПД вимагають від адвокатів надання як докази документів, необхідних для отримання винагороди за надання БПД, і які можуть містити адвокатську таємницю. У результаті, низка осіб із системи БПД (наприклад, керівники та посадовці центрів БПД, серед яких багато люстрованих прокурорів, колишніх співробітників правоохоронних органів та інших осіб) отримують доступ до матеріалів, на які поширюється адвокатська таємниця. А це, у свою чергу, є порушенням законодавства України та міжнародних стандартів [12, с. 9].

Значним недоліком нинішнього функціонування інституту надання безоплатної правової допомоги є система допуску адвокатів до системи БПД через створення додаткових, непрозорих конкурсів із відбору адвокатів. Така практика є формою державного регулювання та навіть вибіркового контролю над тим, яким адвокатам дозволяється практикувати в системі БПД. Це є неприпустимим, оскільки всі адвокати вже пройшли підготовку та показали свою кваліфікацію під час складання кваліфікаційного іспиту. Така система суперечить принципам саморегулювання адвокатури й адвокатської діяльності, її незалежності від держави та недискримінації під час реалізації права на здійснення адвокатської діяльності [12, с. 10–11].

15 вересня 2016 р. у Києві було представлено висновки та рекомендації звіту Ради Європи за результатами оцінювання системи безоплатної правової допомоги в Україні у світлі стандартів і передового досвіду Ради Європи.

За висновками оцінювання, українська система безоплатної вторинної правової допомоги включає чималий перелік осіб, які мають право на БВПД, отже, забезпечує широкий доступ до правосуддя та захист прав людини. Проте зазначено необхідність удосконалення нормативної бази та вжиття заходів для того, щоб органи, які надають БВПД, вчасно отримували повідомлення про кожен випадок затримання, затримані особи були проінформовані про їхнє право на правову допомогу. Для забезпечення більшої прозорості та ясності того, як відбуваються призначення адвокатів для надання БВПД та розподіл справ між ними, було рекомендовано, щоб чіткі правила призначення були розроблені й опубліковані в кожному регіональному центрі з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Рекомендовано також посилити механізми контролю якості, зокрема шляхом розширення норм, які закріплюють стандарти якості правової допомоги, частішого проведення спостережень за роботою адвокатів у суді й опитувань клієнтів, запровадження механізмів незалежної фахової оцінки. Дане оцінювання також наголосило на необхідності спрощення чинної дуже деталізованої системи оплати, яка, як зазначено у звіті за результатами оцінювання, забирає багато часу та є досить обтяжливою для органів БВПД і адвокатів.

Так, 23 вересня 2017 р. рішенням Ради адвокатів України було затверджено Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги в цивільному, адміністративному процесі і представництва у кримінальному процесі (далі – Стандарти). Цілями розроблення і впровадження цих Стандартів є:

- своєчасне та якісне надання в необхідному обсязі безоплатної вторинної правової допомоги;

- забезпечення ефективного використання коштів державного бюджету, виділених на оплату діяльності адвокатів з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

- методична підтримка та підвищення професійного рівня адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Дотримання цих Стандартів обов'язкове для адвокатів під час надання ними безоплатної вторинної правової допомоги. Порушення цих Стандартів призводить до цивільної відповідальності, передбаченої законодавством і умовами контракту (договору) із центром із надання безоплатної вторинної правової допомоги. Оцінювання якості надання адвокатами безоплат-

ної вторинної правової допомоги здійснюється відповідно до цих Стандартів комісіями, утвореними для цієї мети радами адвокатів регіонів, за поданням відповідних центрів із надання безоплатної вторинної правової допомоги, у встановленому порядку. Моніторинг якості надання адвокатами безоплатної вторинної правової допомоги здійснюється Координаційним центром із надання правової допомоги та регіональними центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Висновки і пропозиції. Ухвалення Закону України «Про безоплатну правову допомогу» є наочною демонстрацією дотримання Україною європейських стандартів у сфері забезпечення доступу до правосуддя. Відповідно до міжнародно-правових зобов'язань держави повинні забезпечити кожному громадянину право на правову допомогу, а у випадках, передбачених Законом, таке право має надаватися безоплатно. Навіть більше, інститут безоплатної правової допомоги виступає гарантом забезпечення права на рівний доступ до правосуддя. До ухвалення Закону особливо вразливі верстви населення через нестачу коштів фактично були позбавлені можливості права на захист, представництво, отримання консультацій із правових питань. Така ситуація створювала нерівні умови для громадян та ставила під сумнів принцип справедливості правосуддя. Натепер інститут надання безоплатної правової допомоги діє вже вісім років, але все ще перебуває на стадії становлення. Вивчення проблем, які наявні у функціонуванні цього інституту, та пропозицій щодо шляхів їх вирішення дуже важливе для його вдосконалення.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.
2. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697–VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № № 2–3. С. 12.
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. С. 532.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 17 липня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: zakon.rada.gov.ua/go/995_043.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 червня 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. С. 577.
8. Оверчук С. Умови надання безоплатної правової допомоги в контексті прецедентної практики Європейського суду з прав людини. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2016. № 1 (13). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n1/16osvzpl.pdf>.
9. Виткаускас Д., Диков Г. Защита права на справедливое судебное разбирательство в рамках Европейской конвенции о защите прав человека. Серия пособий Совета Европы (Страсбург, 2012). Воронеж : Элист, 2012. 211 с.
10. Ковальчук І. Досвід зарубіжних країн з надання безоплатної правової допомоги: проблеми реалізації в Україні. *Правове життя сучасної України : матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу*, м. Одеса, 16–17 травня 2013 р. / відп. за вип. В. Дрьомін ; НУ «ОЮА». Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса : Фенікс, 2013. Т. 2. С. 223–225.
11. Офіційний вебсайт Координаційного центру з надання правової допомоги. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/tsyfyry-shho-svidchat-pro-doviru-do-systemy-bpd/>.
12. Система безоплатної правової допомоги в Україні: поточні проблеми та рекомендації щодо її реформування : звіт, підготовлений Національною асоціацією адвокатів України, затверджений рішенням Ради адвокатів України № 125 від 13 листопада 2015 р. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/news/advocatura/2015.11.30-unba-report-legal-aid-ukr.pdf>.
13. Оцінювання системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні у світлі стандартів і передового досвіду Ради Європи. URL: <https://legalaid.gov.ua/publiczna-informatsiya/rezultaty-otsinyuvannya-systemy-bezoplatnoyi-vtorynnoyi-pravovoyi-dopomogy-v-ukrayini-u-svitli-standartiv-ta-peredovogo-dosvidu-rady-yevropy/>.

Riemieskova Yu. A., Ponomarenko S. O. Problems of functioning of the institute of free legal assistance in Ukraine

The article investigates the theoretical and legal principles of free legal assistance and the problems of its implementation in Ukraine. Based on the analysis of the problems presented in this article, the authors propose measures that will help to eliminate the existing shortcomings. It is about amending the legislation governing the provision of legal assistance. It is recommended to establish liability for the provision of inaccurate income information, as well as a mechanism that will monitor changes in a person's financial status during the period of legal assistance. It is also advisable to consolidate the principle of free choice of defense counsel and to provide the opportunity to replace a lawyer with legal assistance in certain cases. One that needs to be changed is the rule on providing lawyers with the evidence required to obtain a remuneration for the provision of legal assistance, which may contain lawyer's secrecy. Attorneys who intend to provide legal assistance are also required to have the exam canceled. Such a requirement is inappropriate, since all the attorneys have already been trained and shown their qualifications when passing the qualifying exam. Therefore, by amending the Law, it is possible to correct the existing problems that exist in the process of providing free legal assistance and, thus, to improve the functioning of this institution. It is of utmost importance to study and analyze the problems that currently exist in the legal assistance system to further eliminate and improve the institution of legal assistance. The internationally recognized legal acts were analyzed separately, since ensuring the realization of the right to legal assistance is not only a constitutional and legal obligation of the state, but also compliance with Ukraine's international legal obligations. The article also explores some international models of the Legal assistance Institute. It is worth noting that the analysis and study of foreign experience is extremely important for the implementation in our country of the best traditions and practices of foreign countries with many years of experience.

Key words: *free legal assistance, improvement of FLA institute, quality standards of providing secondary legal assistance, right to legal assistance, international models of FLA, equal access to justice.*